

پنجاه متفکر بزرگ تاریخ

○ نادر خبازی دولت آباد

بسیار سودمند است، کتاب برای نخستین بار در سال ۲۰۰۰ م. توسط انتشارات راتلج (Routledge) در لندن به چاپ رسیده است و به طور همزمان توسط همین انتشارات در ایالات متحده آمریکا و کانادا نیز منتشر شده است. کتاب با مقدمه‌ای نسبتاً طولانی که بیشتر اهداف و انگیزه‌ها و دیدگاه و نگرش مؤلف را می‌رساند، شروع می‌شود. و به صورت مختصر دربارهٔ موانع و مشکلات موجود بر سر راه تألیف چنین کتاب‌هایی بحث می‌کند.

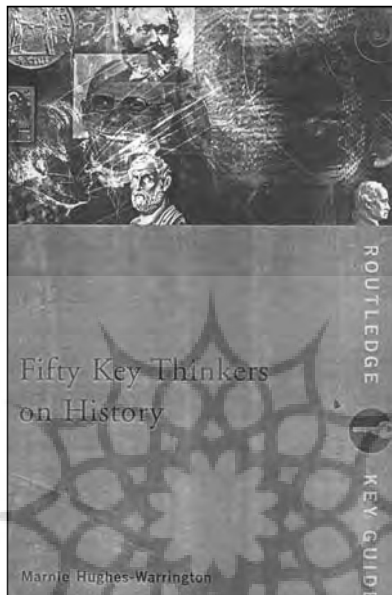
مؤلف عنوان می‌کند که آثاری از این دست مورد بی‌لطفی قرار گرفته‌اند و گروه‌هایی مخالف عنوان می‌کنند که این کتاب‌ها نمی‌توانند بی‌طرف باشند.^۱

شاید نخستین مطلبی که خواننده کتاب درحین خواندن متوجه آن شود این است که وی موافق گزینش برخی از این دانشمندان به عنوان متفکران بزرگ تاریخ نباشد، نویسنده کتاب با هوشیاری تمام متوجه این موضوع شده است، چنانکه می‌نویسد.

«شناسایی پنجاه متفکر بزرگ درباره تاریخ کار آسانی نیست و هر فهرستی که من با کمک و مشورت مورخان دیگر تهیه و تدوین کنم توافقی جهانی پیدا نخواهد کرد و هر مورخ صاحب نظری دربارهٔ فهرست اسامی نظریات متفاوتی خواهد داد.»^۲

نویسنده، کار گزینش متفکران را عملی شاق می‌داند ولی با سعه صدر، حاضر به پذیرش نظرات دیگران و بحث و تبادل نظر در این موضوع است و اصولاً فقدان بحث و مناقشه را در این باب یأس‌آور می‌خواند. وی دربارهٔ بحث و تبادل نظر دربارهٔ این موضوع می‌نویسد:

«اصولاً این موضوع برای من به دو دلیل مشکلی ایجاد نمی‌کند، نخست اینکه، پنجاه متفکری که من انتخاب کرده‌ام به هیچ عنوان پنجاه متفکر بزرگ تاریخ در تمام دوران‌ها نیستند. پس فهرستی که من آورده‌ام برحسب شهرت و محبوبیت آنان نیست. دومین دلیل که برای من بسیار مهم است. این که من خواهان توافقی جهانی

○ پنجاه متفکر بزرگ درباره تاریخ
Fifty key Thinkers on history

○ تألیف: مارنی هیوز وارینگتون
Marnie Hughes Warrington

○ ناشر: انتشارات راتلج، سال ۲۰۰۰، ۳۶۳ ص
Routledge, ۲۰۰۰, ۳۶۳pp.

(Macquarie) استرالیا است و سابقاً در دانشگاه‌های آکسفورد انگلستان و سیاتل ایالات متحده آمریکا تدریس کرده است. وی مقالات زیادی دربارهٔ ماهیت تاریخ و نقش آن در تعلیم و تربیت نگاشته است.

معرفی کتاب:

این کتاب مطالب مربوط به پنجاه متفکر بزرگ تاریخ را در پنجاه مقاله مجزا آورده است. کتاب دارای دو نوع فهرست مطالب است که فهرست مطالب نخست، براساس ترتیب الفبایی نام دانشمندان تنظیم شده است و ترتیب محتوای کتاب نیز بر همین سیاق است. نویسنده کتاب، علاوه بر آن فهرست مطالب دیگری نیز براساس توالی زمانی زندگی متفکران تنظیم کرده است که

مقدمه:

بی‌شک یکی از مباحث بسیار مهم تاریخ، بحث فلسفه تاریخ یا «تاریخنگری» است. برای نخستین بار عنوان فلسفه تاریخ را ولتر مطرح کرد و متفکران دورهٔ روشنگری و شاگردان آنان نیز بر آن تأکید ورزیدند. از آن دوران به بعد مناقشات زیادی بین اصحاب مکاتب گوناگون در باب فلسفه تاریخ به میان آمد و اقوال و نتایج گوناگون از این بحث‌ها و مناقشات حاصل شد. اما، در واقع کثرت و تنوع این نظریه‌ها و مباحثات بیشتر ناشی از این بود که پیروان مکاتب‌های گوناگون فلسفه تاریخ را در چهارچوب مکتب خود مورد تامل و تفسیر قرار می‌دادند. هم‌اکنون نیز مناقشات و مباحثات در این باب ادامه دارد و هیچ گروهی موفق نشده است توافق نسبی را در اذهان متفکران برقرار سازد.

در این میان متفکران و دانشمندان بزرگی در حوزه علم تاریخ ظهور کردند که با دیدگاه فلسفی تاریخ را مورد بررسی قرار دادند. از آن میان اسامی کسانی چون کالینگ وود، والش و زیمل برای اذهان اصحاب تاریخ آشناست. اگر کمی دقیق شویم، در می‌یابیم که توجه به علل حوادث تاریخی و ریشه‌یابی آن، قدمتی برابر با خود تاریخنگاری دارد. در واقع از زمان تألیف نخستین کتب تاریخی توجه به علل حوادث و فلسفه تاریخ وجود داشته است و مورخان نخستین نیز اعم از هرودت، توسیدید و دیگران به فلسفه تاریخ توجه و عنایت داشته‌اند.

کتابی که در اینجا معرفی می‌شود به صورت ساده و آشکار، فلسفه تاریخ را از دیدگاه پنجاه متفکر بزرگ تاریخ مورد بررسی قرار می‌دهد.

نویسنده کتاب:

مطالعه تاریخ نیازمند توجه به تاریخ تاریخنگاری و فلسفه تاریخ است. کتاب پنجاه متفکر بزرگ درباره تاریخ (fifty key thinkers on history) راهنمایی بی‌نظیری برای آشنایی با تاریخنگاری در طول اعصار گوناگون است. نویسنده کتاب مارنی هیوز - وارینگتون (Marnie Hughes Warrington) مربی تاریخ معاصر در دانشگاه مک کواری

از زمان تألیف نخستین کتب تاریخی، توجه به علل حوادث و فلسفه تاریخ وجود داشته است و مورخان نخستین نیز، اعم از «هرودت»، «توسیدید» و دیگران به فلسفه تاریخ، توجه و عنایت داشته‌اند

کتاب «پنجاه متفکر بزرگ درباره تاریخ»، به صورت ساده و آشکار، فلسفه تاریخ را از دیدگاه پنجاه متفکر بزرگ تاریخ مورد بررسی قرار می‌دهد

برای گزینش متفکران نیستیم، در واقع اگر همه خوانندگان این کتاب فهرستی را که من انتخاب کرده‌ام، انتخاب کنند این برای من ناامیدکننده است، به دلیل اینکه اصولاً توافق جهانی بر سر چنین مسائلی به معنای پایان بحث و گفت‌وگو درباره این موضوعات است.»^۱

در این کتاب از نویسندگان و دانشمندان گوناگون با ملیت‌های مختلف سخن رفته است. نویسنده کتاب علی‌رغم انگلیسی زبان بودن خود، هیچگاه اولویتی به ملیت خاص قایل نشده است، گزینش‌های وی نیز به تبع آن محدود به دوره خاصی نمی‌شود، بلکه وی تقریباً کلیه دوران تاریخی را مدنظر داشته است. از نظر نویسنده شکل‌گیری تاریخنگاری و متفکران تاریخ را نباید به اروپا و امریکای شمالی محدود کرد و امتیاز خاصی برای آنان قایل شد. زیرا در دنیای شرق و سایر مناطق جهان نیز متفکران بزرگی نظیر ابن‌خلدون، سسوماچین (Ssuma chien)، شیخ آنتادیوپ (Cheikh Anta Diop) و مانینگ کلارک (Manning Clark) کتاب‌های تاریخی متعددی تألیف کرده و در باب فلسفه تاریخ صاحب‌نظر بوده‌اند.

کتاب از پنجاه بخش مجزا تشکیل شده است که با شرح افکار بده (Bede) شروع می‌شود و به فرانسیس فوکویاما ختم می‌شود. در هر فصل کتاب مطالبی بسیار ساده و روشن درباره زندگی‌نامه متفکر موردبحث آمده است. سپس به صورت خلاصه و جامع، آرا و عقاید متفکر موردنظر درباره اندیشه تاریخی، تاریخنگاری و به خصوص فلسفه تاریخ ذکر می‌شود. پس از آن نویسنده به ارزیابی و قضاوت درباره افکار متفکران می‌پردازد و نظریات موافقان و مخالفان را می‌آورد. وی در ضمن نقادی و نقل افکار دانشمندان، قطعاتی منتخب از کتاب‌های آنان نیز می‌آورد که برای آشنایی با طرز فکر صاحبان اندیشه بسیار سودمند است. در پایان هر فصل و یا به عبارتی دیگر در آخر هر مقاله نویسنده دست به کار با ارزش‌تر دیگری نیز زده است که اعتبار و اهمیت کار وی را دوچندان می‌کند. بدین معنی که وی فهرستی از

آثار بزرگ و اصلی متفکران، تحقیقات جدیدی که درباره افکار و آثار متفکران به زبان‌های گوناگون صورت گرفته و همچنین مقاله‌ها، فیلم‌ها و پایگاه‌های اینترنتی گوناگونی را برای مطالعه بیشتر علاقه‌مندان معرفی می‌کند.

نویسنده در هر مقاله تمامی افکار متفکران و نویسندگان را شرح نمی‌دهد، بلکه بحث اصلی و محوری وی بیشتر فلسفه تاریخ و نوع نگرش دانشمندان به تاریخ است. بنابراین کتاب برای آشنایی با فلسفه تاریخ متفکران یادشده بسیار مفید است. قدرمسلّم این که تمامی متفکران و دانشمندان ذکر شده در این کتاب، مورخ نیستند بلکه گروهی مانند کارل مارکس، هگل، هایدگر و میشل فوکو و... به معنای واقعی فیلسوف هستند ولی چون نظریاتی درباره تاریخ و فلسفه آن ارائه داده‌اند نویسنده شرح احوال و افکار و آراء آنان را نیز آورده است.

گروهی دیگر همانند هرودت، توسیدید، پولیب، تاسیتوس، ابن‌خلدون، گیبون و آرنولد توین بی آثار بزرگ تاریخی نگاشته‌اند و در دنیا با عنوان مورخ مشهور هستند. اسامی پنجاه متفکری که زندگی و آراء و اندیشه‌های آنها در کتاب حاضر معرفی و بررسی شده عبارت‌اند از:

هرودت (Herodotus)، توسیدید (Thucydides)، پلیب (Polybius)، سسو - ما چی یین (Ssu-ma Ch'ien)، لیوی (Livy)، تاسیتوس (Tacitus)، گریگور توریسی (Gregory of Torsi)، بده (Bede)، ابن‌خلدون (Ibn Khaldun)، جین فرویسار (Jean froissart)، جیامبا تیسوتاویکو (Vico)، گیامبا تیسوتاویکو (Giambattista Kant)، ایمانوئل کانت (Immanuel Gibbon)، ادوارد گیبون (Edward Gibbon)، جی، دبلیو، اف، هگل (G. W. F. Hegel)، لئوپلدن رانکه (Leopold von Michelet)، ژول میشله (Jules Macaulay) (Thomas Babington)، کارل مارکس (Karl Marx)، ویلهلم دیلتای

(Wilhelm Dilthey)، فردریک جکسون (Frederick Jackson Turner)، بندتو کروچه (Benedetto Croce)، کارتر، جی، وودسون (Carter. G. Woodson)، لوسین فور (Lucien Febvre)، اسوالد اشپنگلر (Oswald Spengler)، مارک بلوخ (Bloch)، پیتیر خیل (Pieter Geyl)، آر، جی، کالینگ وود (R. G. Collingwood)، مارتین هایدگر (Martin Heidegger)، آرنولد، جی. توین بی (Arnold J. Toynbee)، ائی، اچ، کار (E. H. Carr)، مایکل اوکشات (Oakesatt)، فرناند برودل (Michael Braudel)، کارل گوستاو همپل (Fernand Hempel)، ای، جی، پی، تیلور (Carl Gustaw Taylor)، تئوردور ویلیام مودی (A. J. P. Moore)، پل ریگور (Theodore William Moore)، دبلیو، اچ، والش (Paul Ricoeus)، چارلز مانینگ هوپ کلارک (W. H. Walsh)، چارلز مانینگ هوپ کلارک (Charles Manning Hope Clark)، اریک هابسباوم (Eric Hobsbawm)، جی، آر، التون (G. R. Elton)، توماس سامویل کوهن (Thomas Samuel kuhn)، شیخ آنتادیوپ (Cheikh Anta Diop)، ای، پی، تامپسون (E. P. Thompson)، میشل فوکو (Michel Foucault)، ناتالی زیمون دیویس (Natalie Zeman Davis)، هایدن وایت (Hayden white)، ایمانوئل ل روی لدوری (Emmanuel le Roy Ladurie)، جوئن والش اسکات (Joan Wallach Scatt)، شیل رابوسام (Sheila Rowbotham)، فرانسیس فوکویاما (Francis Fukuyama).

پی‌نوشت:

۱. Hughes Warrington, Mamie, fifty key thinkers on history, London, Routledge, 2000, p. x

۲. Ibid., p. xii

۳. Ibid., p. xii